

एककम् - ४ संस्कृतिः ।

विश्वमानवसङ्कल्पः सर्वधर्मसमभावना च भारतसंस्कृतेः मुखमुद्रा भवति ।
वेदोपनिषदः इतिहासपुराणादीनि धर्मशास्त्राणि च एतत्तत्त्वप्रतिपादकानि भवन्ति ।
उपदेशात्मिकाः कथाः अपि अस्मत्संस्कृतेरवयवाः भवन्ति ।

पाठः - ९
ईशोपदेशः ।

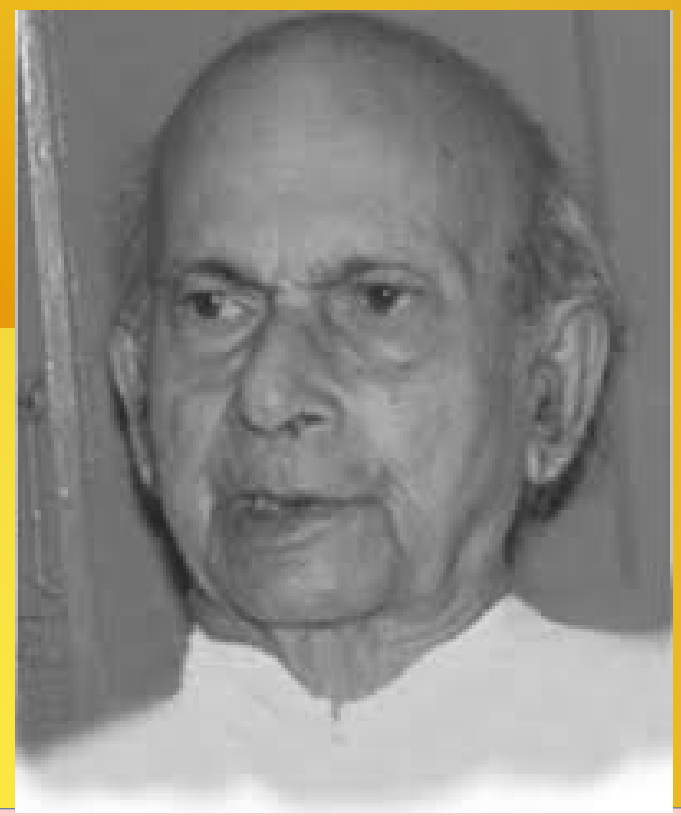
प्रोफ. पि.सि.देवस्या

प्रोफ. पि. सि. देवस्या महोदयः

१९०६ तमे वर्षे मार्च मासस्य २४ तमे

दिने जनिमलभत । प्लाक्किल् चेक्को देवस्य

इति पूर्णनामधेयस्य अस्य जन्मदेशः कोट्टयं

जिल्लायां कुटमालूर देशः । मलयालसंस्कृतभाषयोःस्नातकोत्तर- बिरुदधारी अयं

मार् इवनियोस् कलाशालायां प्राध्यापकः आसीत् । अनेन बहवः कृतयः विरचिताः ।

तासु प्रमुखं भवति क्रिस्तुभागवतम् । काव्यस्यास्य रचनया १९८० तमे वर्षे अयं

केन्द्रीयसाहित्य अक्कादमी द्वारा पुरस्कृतः । केरलसाहित्य- अक्कादमी

पुरस्कारः अपि महाभागमेनम् अन्वग्रहीत् । स्वस्य शततमे वयसि

२००६ अक्तूबर् १० दिनाङ्के महानुभाऽयं दिवंगतः ।

वेदैः इतिहासपुराणादिभिः काव्यनाटकादिभिश्च सम्पुष्टा भासते संस्कृतभाषा ।
संस्कृतभाषायां रचिताः अभिज्ञानशाकुन्तलप्रभृतयः बहवः ग्रन्थाः विश्वप्रसिद्धाः
एव । न केवलं पौराणिककाले आधुनिककालेऽपि बह्व्यः रचनाः संस्कृतभाषायां
रचिताः प्रसिद्धीकृताश्च विराजन्ते । केरलीयाः अनेके संस्कृतोपासकाः कवयः च
आसन्, तेषु प्रातस्मरणीयः भवति क्रिस्तुभागवताख्यस्य महाकाव्यस्य कर्ता
प्रोफ. पि. सि. देवस्यामहोदयः । श्रीयेशुदेवस्य जीवनचरितमवलम्ब्य संस्कृतभाषायां
रचितं प्रथमं महाकाव्यं भवति क्रिस्तुभागवतम् । ३३ सर्गात्मके अस्मिन् काव्ये उत्तम
काव्यस्य गुणान् द्रष्टुं शक्नुवन्ति । जोसफस्य विवाहार्थं कन्यादर्शनादारभ्य
येशुदेवस्य स्वर्गारोहणं यावत् सम्पूर्णं चरितं काव्येऽस्मिन् वर्णितं वर्तते ।

काव्यस्यास्य सप्तदशे सर्गे शिष्यान् प्रति येशुदेवस्य उपदेशाः वर्णिताः
उपलभ्यन्ते । पर्वतोपरि स्थित्वा कृतस्यास्य उपदेशस्य गिरिप्रभाषणम् इति
प्रसिद्धिः । तस्मादुद्धृताः केचन श्लोकाः पाठभागे अत्र समाकलिताः ।

यूयं स्वधर्माचरणं परेषा-
मालोकनार्थं जनतासमक्षम् ।
मा कार्ष्ण नाकस्थपितुर्न लभ्यो
यद्येवमुत्तुङ्गकृपाप्रसादः ॥

प्रश्नानाम् उत्तराणि क्रमीकृत्य अन्वयं लिखत ।

अस्मिन् वाक्ये क्रियापदं किम् ?

उत्तुङ्गकृपाप्रसादः

किं न लभ्यः?

न लभ्यः

कस्य प्रसादः ?

मा कार्ष्ट ।

किं चेत् ?

जनता समक्षम् ।

द्वितीयं क्रियापदं किम् ?

नाकस्थपितुः

कुत्र मा कार्ष्ट ?

एवं यदि ।

किमर्थम् ?

आलोकनार्थम् ।

केषाम् ?

यूयम् ।

किं मा कार्ष्ट ?

परेषाम्

के ?

स्वधर्माचरणम्

क्रमीकृतः अन्वयः ।

अस्मिन् वाक्ये क्रियापदं किम् ?

न लभ्यः

किं न लभ्यः?

उत्तुङ्गकृपाप्रसादः ।

कस्य प्रसादः ?

नाकस्थपितुः

किं चेत् ?

एवं यदि ।

द्वितीयं क्रियापदं किम् ?

मा कार्ष्ट ।

कुत्र मा कार्ष्ट ?

जनता समक्षम् ।

किमर्थम् ?

आलोकनार्थम् ।

केषाम् ?

परेषाम् ।

किं मा कार्ष्ट ?

स्वधर्माचरणम् ।

के ?

यूयम् ।

नाकस्थपितुर्न (र =:)

नाकस्थपितुः + न

गतिर्न (र =:)

गतिः + न

शिशोर्मातरम् (र =:)

शिशोः + मातरम्

मुनिर्मुुरभित्कुटुम्बिनीम् (र =:)

मुनिः + मुुरभित्कुटुम्बिनीम्

पदचित्रैर्नवनीतकोमलैः (र =:)

पदचित्रैः + नवनीतकोमलैः

पितुर्वाक्यपरिपालनाय (र =:)

पितुः + वाक्यपरिपालनाय

मातुर्मुखेन (र =:)

मातुः + मुखेन

यद्येवम्(य् = इ/ ई + स्वराः)

इत्यस्य

यद्यपि

झटित्येव

प्रविशत्येकवेणीधारी

जनन्यत्र

इत्युक्त्वा

यदि+ एवम्

इति + अस्य

यदि+ अपि

झटिति + एव

प्रविशति + एकवेणीधारी

जननी+ अत्र

इति + उक्त्वा

जनतासमक्षम्

अक्ष्णोः समीपं समक्षम्, जनतायाः समक्षम् ।

अम्बासमक्षम्

अक्ष्णोः समीपं समक्षम्, अम्बायाः समक्षम् ।

अध्यापिकासमक्षम्

अक्ष्णोः समीपं समक्षम्, अध्यापिकायाः समक्षम् ।

सीतासमक्षम्

अक्ष्णोः समीपं समक्षम्, सीतायाः समक्षम् ।

नाकस्थः

नाके स्थितः ।

गृहस्थः

गृहे स्थितः ।

देशस्थः

देशे स्थितः ।

ददाति भिक्षां तु भवान् यदातदा
न कारयेत्तूर्यनिनादमग्रतः ।
नृणां विलोकं स्तवनं च लिप्सवः
सभासु रथ्यासु च दाम्भिकाः यथा ॥

प्रश्नानाम् उत्तराणि क्रमीकृत्य अन्वयं लिखत ।

अस्मिन् वाक्ये क्रियापदं किम् ?

कुत्र न कारयेत् ?

किं न कारयेत् ?

कासु ?

पुनः कासु ?

के ?

कीदृशाः दाम्भिकाः ?

किं लिप्सवः ?

पुनः किं लिप्सवः ?

केषां विलोकम् ?

कदा ?

किं करोति ?

किं ददाति ?

कस्तु ?

कदा ?

तूर्यनिनदम्

अग्रतः

न कारयेत्

दाम्भिकाः

धर्मसभासु

रथ्यासु

विलोकं

स्तवनम् (च)

लिप्सवः

तदा

नृणां

भवान् तु

भिक्षां

ददाति

यदा

क्रमीकृतः अन्वयः ।

अस्मिन् वाक्ये क्रियापदं किम् ?

कुत्र न कारयेत् ?

किं न कारयेत् ?

कासु?

पुनः कासु ?

के ?

कीदृशाः दाम्भिकाः ?

किं लिप्सवः?

पुनः किं लिप्सवः ?

केषां विलोकम् ?

कदा ?

किं करोति ?

किं ददाति ?

कस्तु ?

कदा ?

न कारयेत् ।

अग्रतः

तूर्यनिनदम्

रथ्यासु

धर्मसभासु

दाम्भिकाः

लिप्सवः

स्तवनम् (च)

विलोकं

नृणां

तदा

ददाति

भिक्षां

भवान् तु

यदा

तूर्यनिनादः

तूर्यस्य निनादः ।

शङ्खनिनादः

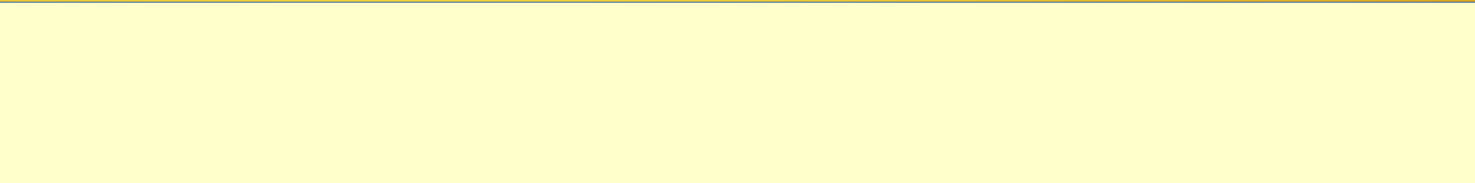
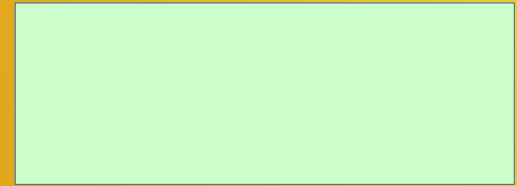
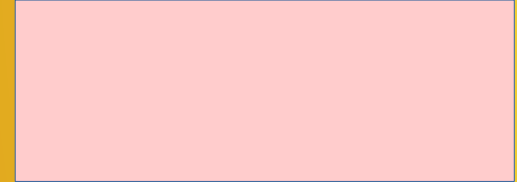
शङ्खस्य निनादः ।

खाण्डीवनिनादः

खाण्डीवस्य निनादः ।

वाद्यनिनादः

वाद्यस्य निनादः ।

भिक्षा त्वया दक्षिणहस्तदत्ता
मा ज्ञायतां वामकरेण ते सा ।
दानस्य चैवं निभृतं कृतस्य
पिता फलं दास्यति गुप्तदर्शी ॥

प्रश्नानाम् उत्तराणि क्रमीकृत्य अन्वयं लिखत ।

अस्मिन् वाक्ये क्रियापदं किम् ?

पिता

कः दास्यति ?

दास्यति ।

कीदृशः पिता ?

गुप्तदर्शी

किं ?

दानस्य

कस्य फलम् ?

फलं ।

कीदृशस्य दानस्य ?

एवं निभृतं कृतस्य

पुनः क्रियापदं किम् ?

मा ज्ञायतां

केन ?

सा भिक्षा

का ?

ते वामकरेण

कीदृशी भिक्षा ?

दक्षिणहस्तदत्ता

कया ?

त्वया

क्रमीकृतः अन्वयः ।

अस्मिन् वाक्ये क्रियापदं किम् ?

दास्यति ।

कः दास्यति ?

पिता

कीदृशः पिता ?

गुप्तदर्शी

किं ?

फलं ।

कस्य फलम् ?

दानस्य

कीदृशस्य दानस्य ?

एवं निभृतं कृतस्य

पुनः क्रियापदं किम् ?

मा ज्ञायतां

केन ?

ते वामकरेण

का ?

सा भिक्षा

कीदृशी भिक्षा ?

दक्षिणहस्तदत्ता

कया ?

त्वया

चैवम् (ऐ = अ / आ + ए / ऐ)

च + एवम्

मैवम् (ऐ = अ / आ + ए / ऐ)

मा + एवम्

सदैव (ऐ = अ / आ + ए / ऐ)

सदा + एव

सहैव (ऐ = अ / आ + ए / ऐ)

सह + एव

अत्रैव (ऐ = अ / आ + ए / ऐ)

अत्र + एव

तत्रैव (ऐ = अ / आ + ए / ऐ)

तत्र + एव

तथैव (ऐ = अ / आ + ए / ऐ)

तथा + एव

दक्षिणहस्तदत्ता

दक्षिणश्चासौ हस्तश्च दक्षिणहस्तः, तेन दत्ता ।

वामहस्तदत्ता

वामश्चासौ हस्तश्च वामहस्तः, तेन दत्ता ।

विनयहस्तदत्ता

विनयश्चासौ हस्तश्च विनयहस्तः, तेन दत्ता ।

बलिष्ठहस्तदत्ता

बलिष्ठश्चासौ हस्तश्च बलिष्ठहस्तः, तेन दत्ता ।

गुप्तदर्शी

गुप्तं दर्शनं शीलमस्येति ।

विषमदर्शी

विषमं दर्शनं शीलमस्येति ।

समदर्शी

समं दर्शनं शीलमस्येति ।

यदा पुनस्त्वं भजनं करोषि
तदा समो मा भव दाम्भिकैस्त्वम् ।
परावल्लोकाय हि ये भजन्ति
समाजगेहे च चतुष्पथे च ॥

प्रश्नानाम् उत्तराणि क्रमीकृत्य अन्वयं लिखत ।

अस्मिन् वाक्ये क्रियापदं किम् ?

दाम्भिकैः समः

कीदृशैः समः मा भव ?

मा भव ।

किं कुर्वद्भिः (कैः) ?

भजन्ति हि (तैः)

कुत्र ?

परावल्लोकाय

पुनः कुत्र ?

समाजगेहे

किमर्थम् ?

चतुष्पथे

के ?

ये

क्रमीकृतः अन्वयः ।

अस्मिन् वाक्ये क्रियापदं किम् ?

मा भव ।

कीदृशैः समः मा भव ?

दाम्भिकैः समः

किं कुर्वद्भिः (कैः) ?

भजन्ति हि (तैः)

कुत्र ?

चतुष्पथे

पुनः कुत्र ?

समाजगेहे

किमर्थम् ?

परावल्लोकाय

के ?

ये

पुनस्त्वम् (स् =:)

पुनः + त्वम्

पुनस्तव (स् =:)

पुनः + तव

पुनस्त्वया (स् =:)

पुनः + त्वया

पुनस्तु (स् =:)

पुनः + तु

हरिस्तव (स् =:)

हरिः + तव

नरस्तव (स् =:)

नरः + तव

ततस्सर्पः (स् =:)

ततः + सर्पः

दाम्भिकैस्त्वम् (स् =:)

दाम्भिकैः + त्वम्

अम्बायास्सकाशम्(स् =:)

अम्बायाः + सकाशम्

देवगुरोस्तपोवने (स् =:)

देवगुरोः + तपोवने

महतस्तेजसः (स् =:)

महतः + तेजसः

वाच्यस्त्वया (स् =:)

वाच्यः + त्वया

यस्तु (स् =:)

यः + तु

यदा पुनः प्रार्थयते तदा गृहं
प्रविश्य बद्ध्वा च कवाटमेककः ।
कुरु स्वतातं प्रति याचनां रहः
पिता फलं दास्यति गुप्तदर्शकः ॥

प्रश्नानाम् उत्तराणि क्रमीकृत्य अन्वयं लिखत ।

अस्मिन् वाक्ये क्रियापदं किम् ?

किं दास्यति ?

कः फलं दास्यति ?

कीदृशः पिता ?

किं कुरु ?

कथं ?

क प्रति ?

कीदृशः सन् ?

पुनः कथं ?

कुत्र प्रविश्य ?

कदा ?

किं कुर्वते ?

पुनः कदा ?

फलं

दास्यति ।

पिता

याचनां कुरु

गुप्तदर्शकः

रहः

स्व तातं प्रति

गृहं प्रविश्य

कवाटं बद्ध्वा च

एककः सन्

प्रार्थयसे

तदा

पुनः यदा (त्वम्)

क्रमीकृतः अन्वयः ।

अस्मिन् वाक्ये क्रियापदं किम् ?

किं दास्यति ?

कः फलं दास्यति ?

कीदृशः पिता ?

किं कुरु ?

कथं ?

क प्रति ?

कीदृशः सन् ?

पुनः कथं ?

कुत्र प्रविश्य ?

कदा ?

किं कुर्वते ?

पुनः कदा ?

दास्यति ।

फलं

पिता

गुप्तदर्शकः

याचनां कुरु

रहः

स्व तातं प्रति

एककः सन्

कवाटं बद्ध्वा च

गृहं प्रविश्य

तदा

प्रार्थयसे

पुनः यदा (त्वम्)

स्वतातम्

स्वस्य तातः स्वतातः , तम् ।

स्वसोदरम्

स्वस्य सोदरः स्वसोदरः , तम् ।

स्वपुत्रम्

स्वस्य पुत्रः स्वपुत्रः , तम् ।

स्वजनकम्

स्वस्य जनकः स्वजनकः , तम् ।

स्वदेशम्

स्वस्य देशः स्वदेशः , तम् ।

स्वराष्ट्रम्

स्वस्य राष्ट्रः स्वराष्ट्रः , तम् ।।

स्वराज्यम्

स्वस्य राज्यः स्वराज्यः , तम् ।